

**Ústav česko-německých areálových studií a germanistiky FF JU
a Filozofická fakulta Univerzity Pasov**

uspořádaly v rámci společného projektu

„Aus der Tradition in die Zukunft. Das sprachlich-literarische Erbe Ostbayerns und Südböhmens als Fokus universitärer Zusammenarbeit / Od tradice k budoucnosti. Jazykově-literární dědictví Východního Bavorska a jižních Čech jako fokus univerzitní spolupráce“

realizovaného v Programu přeshraniční spolupráce

Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014-2020

třetí společný workshop,

který se uskutečnil 13. prosince 2017 na Filozofické fakultě Univerzity Pasov.

Workshop zahájil prof. Rüdiger Harnisch přivítáním účastníků z Českých Budějovic a Pasova. Prvním tematickým okruhem byla toponomastika, které se pasovská univerzita dlouhodobě věnuje a ke které zde již proběhlo několik projektů a seminářů. Úvodem vystoupili referenti z aktuálního semináře k tomuto tématu, probíhajícího na pasovské univerzitě pod vedením Andrey Weber, B.A.

Christoph Schlenker se ve svém referátu věnoval postavení němčiny na území dnešní České republiky v zrcadle místních jmen. Nejprve zmínil raný středověk a období slovanské mise, kdy spolu s křesťanstvím do Čech a na Moravu pronikaly i latinské a německé výrazy z oblasti náboženství. V této době sílil díky intenzivnějším obchodním stykům – mj. podél Zlaté stezky – příliv nových osadníků do Čech. Koncem 11. století přicházeli do země především odborníci, kteří se podíleli na osidlování dosud neobydleného území a zúrodnování půdy. Masové přistěhovalectví se týkalo především pohraničních oblastí, např. Krušných hor a Šumavy – svou roli zde sehrál rovněž demografický faktor (přelidnění) a časté hladomory v původní domovině příchozích. Německý jazyk se užíval v úředním styku, čímž jeho vliv značně posílil. Ve 14. století byla již čtvrtina, v pohraničí dokonce převážná většina obyvatelstva německojazyčná. Tento vývoj přerušila morová epidemie, která ve 14. století postihla celou Evropu – do Čech již nepřicházeli žádní noví osadníci a čeština, která se nyní užívala i v psané podobě, si oproti němčině vydobyla významnější postavení. Přítomnost německy mluvících obyvatel jednoznačně dokládají místní jména. V důsledku husitského hnutí docházelo k „počešťování“ vnitrozemí, německý podíl obyvatelstva prudce klesl, probouzí se české národní uvědomění. Po bitvě na Bílé hoře připadly české země opět Habsburkům, převážně protestantské stavy byly zbaveny veškeré moci. Němčina se opět stává druhým úředním jazykem, dochází k přejímání počeštěných místních jmen německého původu zpět do němčiny (tzv. *Rückentlehnung* – zpětná výpůjčka), jak lze sledovat např. u toponyma *Santow* > *Žandov* > *Schanda*. Koncem 18. století se v Evropě začínají formovat národní státy, český národ si uvědomuje svou identitu a prosazuje češtinu jako první úřední jazyk. Od roku 1920 byla v Československu prováděna revize toponym, městům a vesnicím navraceny jejich původní historické názvy, „očištěné“ od vlivu němčiny. Po druhé světové válce byla němčina zakázána, do škol se jako cizí jazyk vrátila teprve v roce 1951.

Po tomto historickém úvodu se studentky Sára Špeciánová a Lana Gottwald věnovaly otázce přejmenování místních jmen německých obcí v Československu po roce 1945 a systému, podle kterého počesťování toponym probíhalo. Podnět k této akci dalo ministerstvo vnitra, hlavními aktéry byli vrchní ministerští radové František Novotný a Václav Letošník, filologickým poradcem prof. Antonín Profous. Odborný dozor nad revizí pomístních názvů prováděl Vojenský zeměpisný ústav při ministerstvu obrany a jemu podřízená Názvoslovná komise kartografická. Přejmenování se týkalo cca 30 000 pomístních názvů, jejichž změny byly zaneseny do vojenských map s měřítkem 1 :

50 000. Usnesením ze dne 18. května 1945 byla zrušena platnost úředních názvů jmen obcí a jejich částí, které byly vytvořeny v jiném než českém jazyce. (srv. Hlavačka, Milan: Bohemia Band 52, (2012), s. 316).¹ Vícejazyčné názvy byly rovněž redukovány na českou část, která jediná zůstala v platnosti. Ve zkoumané oblasti se tyto změny týkaly např. obcí *Laschitz* > *Lažiště*, *Kratosin* > *Kratušín*, *Pfefferschlag* > *Libínské Sedlo* a *Schönau* > *Pěkná* – referentky ke každé z nich uvedly i výčet všech doložených historických podob jejich názvu.

¹ Hlavačka, Milan: „Die Namen mit den Erfordernissen der Zeit in Einklang bringen“. Der Wandel der Toponyme in den böhmischen Ländern nach 1945. In: Bohemia 52 (= Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder) (2012) 2, S. 303-338.

Třetí část toponomastické sekce se pod vedením Rüdiger Harnische a Andrey Weber zaměřila na pojmy „endonymum“ a „exonymum“ v souvislosti s německými místními jmény v Čechách. Na příkladu *Cheb/Eger* se diskutovalo o užívání jedné z variant tohoto dvojjazyčného toponyma v německém pohraničí – zatímco starší generace dává přednost názvu „Eger“ (exonymické označení), mladší používá mnohem častěji endonymum „Cheb“. Dalším příkladem z německojazyčného prostředí je *Pasov/Passau*. Účastníci diskuze se mimo jiné shodli i na tom, že existence názvu jednoho místa v jiném jazyce je v každém případě kulturním obohacením i určitým komplimentem.

V následující literárněvědné části se doc. Eder zaměřil na specifický a výrazný, ale v odborné diskuzi dosud opomíjený aspekt díla Franze Kafky: motiv postavy otce Hermanna Kafky, který se proplétá celým jeho literárním dílem. Doc. Eder účastníkům workshopu přiblížil biografické pozadí této židovské rodiny, která se dokázala z prostředí malého městečka *Wossek* (dnešní *Osek*) vyšvihnout do pražských obchodnických kruhů a jejíž dva silní, rázní a životaschopní členové (Franzův dědeček a otec) ostře kontrastovali s neprůbojným a nejistým Franzem, jehož dospívání se odehrávalo ve stínu mocného otce. Svůj vztah k otci Franz Kafka nepřímou zpracoval v románech *Zámek*, *Proces* a *Ortel*, explicitně pak v *Dopise otci*,

který je krutě upřímnou analýzou obou charakterů a důkazem nemožnosti jejich harmonického soužití.

Doc. Eder se však ve svém výzkumu Kafkova díla vydává poněkud jiným směrem než je mezi „kafkology“ zvykem, a dochází k závěru, že skutečný Hermann Kafka nebyl tím monstrem, které zvěčnil ve svých textech Franz a které dále reprodukují ve svých publikacích biografové a literární vědci. Je načase tento jednostranný portrét revidovat, a právě proto si doc. Eder na dobu po skončení projektu *Od tradice k budoucnosti* předsevzal vydání nové biografie Hermanna Kafky.

V závěru workshopu referovala Bc. Hana Ditrichová o festivalu regionální literatury *Šumava Litera*, který se konal 18. listopadu 2017 ve Vimperku. Autoři Hans Shopf, Ivan Nikl, Ondřej Fibich, Miroslav Šobr a Gernot Peter četli ze svých děl a diskutovali s česko-německým publikem o tendencích v současné literatuře.